

Sukob mirovnih inicijativa

MISLAV KUKOČ

Filozofski fakultet Zadar

Sažetak

Nastojeći prikazati pravu prirodu rata u Hrvatskoj autor upozorava na realitosti mirovnih inicijativa i pokreta s obzirom na vrstu sukoba. Na razini političkih strategija autor analizira tri pristupa rješavanju sukoba u bivšoj Jugoslaviji: (1) Pax americana, kojeg određuje sučeljenost stare super sile SAD i nove snažne Europe na čelu sa Njemačkom. (2) Pax serbiana, kao obnova države »jugoslavenskog« tipa s ciljem očuvanja vlasti nad njezinim najrazvijenijim područjima. (3) Pax croatica, realizira se stvaranjem hrvatske države u dimenzijama pravne države i civilnog društva a unutar procesa europeizacije Hrvatske.

Različiti su bili motivi stvaranja Jugoslavije za njezine konstitutivne narode. Srbija je, međutim, Jugoslaviju doživljavala isključivo kao sredstvo vlastitog nacionalnog i državnog ekspanzionizma, tako da i njezino aktualno raspadanje doživljava kao gubitak osvojenog teritorija. Budući da su područja koja napuštaju Jugoslaviju gospodarski najrazvijenija te stoga neophodna osnovica materijalnog opstanka, ne samo spomenute balkanske zajednice već prije svega same Srbije, velikosrpski »čuvari« Jugoslavije čine sve da zapriječe odlazak secesionističkih republika, navlastito Hrvatske.

To je glavni razlog agresivnog rata protiv Hrvatske, no kako je sve manje izgleda da će on za Srbiju okončati uspješno, sa istih su strana u posljednje vrijeme učestale raznorazne »mirovne« inicijative »jugoslovenske« provenijencije, koje su se, uz pomoć otprije razradenih udbaško-diplomatskih veza, naglo proširile svijetom. Kad se već velikosrpski ustrojena Jugoslavija ne može očuvati ratom, razne formalne i neformalne, ljevičarske i pseudoljevičarske skupine na taj je način nastoje očuvati mirom.

TIPOLOGIJA MIROTVORSTVA

U zapadno-europskoj civilizaciji, u skladu s njezinom židovsko-kršćanskom kulturnom paradigmatom, mir se drži neupitnom, najvišom humanističkom vrijednosti kojoj čovjek vazda teži. Stoga se u mirovnim pokretima pojam mira

u pravilu teorijski ne problematizira, već se postavlja kao samorazumljivi cilj čovjekove praktično-političke djelatnosti.

Poticaaj svih mirovnih inicijativa i pokreta je rat, mogući ili postojeći, kao izravna prijetnja miru. No, kako ratova ima različitih, totalnih ili ograničenih, nuklearnih ili konvencionalnih (klasičnih), osvajačkih, oslobodilačkih ili obrambenih, i mirovne inicijative različito se profiliraju.

Prema tipu svojega praktičnog manifestiranja, mirovne inicijative povijesno se javljaju:

1. kao prosvjed protiv osvajačkog rata u kojemu vojno- tehnički nadmoćan agresor napada žrtvu s nakanom da je pokori, a ona svim sredstvima brani svoju slobodu i neovisnost. Karakteriziran kao *sukob Davida i Golijata*, to je rat u kojemu se mirovni pokreti angažiraju u pravilu na strani slabijega, odnosno žrtve agresije, s nakanom da se, uz simpatije i podršku javnosti, izbore za prestanak agresije, odnosno za zaštitu žrtve od agresora. Tako profiliran mirovni pokret povijesno se prvi put javio kao masovni i globalni mirovni prosvjed protiv *vijetnamskog rata*;

2. kao prosvjed protiv mogućeg rata *ravnopravnih protivnika*. Ukoliko se radi o lokalnom, ograničenim ratu koji se vodi konvencionalnim oružjem, tada njegovo odvijanje u pravilu ne izaziva naročitu pozornost javnosti pa, sukladno tome, niti angažman mirovnih pokreta. Međutim, ako je riječ o potencijalnom globalnom nuklearnim sukobu velesila, koji prijeti planetarnom kataklizmom, tada se na globalnom planu radaju snažni i masovni mirovni pokreti, kao što je bio slučaj proteklih desetljeća kad su, po okončanju vijetnamskog rata, mirovne inicijative promijenile svoj profil u rečenom smislu;

3. kao *pseudomirotvorstvo* kad potencijalni ili stvarni agresor mirotvornom demagogijom, odnosno *ideologijom mira* nastoji prikriti svoje militarističke, osvajačke nakane. Pseudomirotvorstvo je bilo naglašeno prisutno u Hitlerovoj i Staljinovoj retorici.

Tijekom Hitlerovih priprema za osvajanje svijeta nacistička je propaganda bila prepuna floskuka o »nadjudskim naporima *Führera* za očuvanje mira«, pa je i sam napad na, u svakom pogledu inferiornu, Poljsku obznanjen kao nužan odgovor na neizazvani napad agresora na miroljubivu Njemačku.

Staljin je također, zajedno sa svojim sljedbenicima, svoju boljševičku strahovladu prijeteći širio provedbom ideje svjetske revolucije, odnosno ozbiljenjem svojega imperijalističkog cilja »socijalizma kao svjetskog procesa«, dok je, istodobno, »borba za mir« bila jedno od najnaglašenijih općih mjesta sovjetske službene propagande.

Pseudomirotvorstvo je danas omiljeno sredstvo Miloševićeve demagogije, baš u skladu s njegovim nacističkim i boljševičkim uzorima.

Hrvatska je javnost začuđena, dijelom i ogorčena, zbog nedovoljnog angažmana europskih i svjetskih mirovnih inicijativa i pokreta u osudi agresije na Hrvatsku, općenito u prodoru u svijet istine o hrvatskoj kalvariji.

Medutim, ako se u skladu s navedenim obrascem problematizira slika rata u Hrvatskoj prisutna u svjetskoj javnosti, uočljivo je da, zahvaljujući *pseudomirovnoj* retorici velikosrpske propagande, na jednoj strani, ali i još više, poradi informativnog muka, nespretnosti i diletantizma odgovornih resora hrvatske vlasti, na drugoj strani, istina o naravi rata u Hrvatskoj još uvijek u svijetu nije u potpunosti prihvaćena, već se prvi tip (*sukob Davida i Golijata*) miješa s drugim (*rat ravnopravnih protivnika*). Stoga je i moguće da još uvijek bude na snazi pseudomirovni embargo na uvoz oružja za obje zaraćene strane, kao i da Amerikanci obuhvate svojim ekonomskim sankcijama sve republike bivše Jugoslavije — i to zbog neidentificiranih rušitelja Osijeka i Dubrovnika!

Pronositelji američke politike, naravno, vrlo dobro znaju tko je tu agresor, a tko žrtva, ali ne i američka javnost, što omogućuje vodećim političarima da bez straha od njene osude pseudomirovnom demagogijom pravdaju svoje postupke.

TRI SUKOBLJENA MIRA

Premda se u najstarijim teorijskim izvorima, još u *Bibliji*, mir određuje, i u *Starom Zavjetu* (shalom), i u *Novom Zavjetu* (pax), kao pojam s jedinstvenim općim značenjem, različite povijesne okolnosti njegove praktične provedbe otvaraju različite mogućnosti njegovih pojavnih oblika.

Tako se, u skladu s navedenim mirovničkim obrascima, u političkoj praksi javljaju različite, pa i dijametralno suprotne mirovne inicijative, odnosno planovi za okončanje rata u Hrvatskoj.

1. *pax americana* — temelji se, deklarativno, na međusobno kontradiktornim zahtjevima očuvanja »jedinствене Jugoslavije«, odnosno poštivanja »demokratski izražene volje narodâ«, a argumentira se apstraktnom mirovničkom retorikom (ekonomske sankcije i embargo na uvoz oružja za obje zaraćene strane, zahtjevi da se svi problemi razriješe dogovorom bez uporabe sile). No, uz te *manifestne*, a prividne, postoje i *latentni*, a zbiljski motivi za *pax americana*.

Prvi počiva na američkom interesu očuvanja *statusa quo* zbog opasnosti da se sindrom raspada Jugoslavije proširi i na ostale postkomunističke zemlje, poglavito Sovjetski Savez. Drugi je, možda još i važniji, zbiljski motiv zaprečavanja rasta nove svjetske velesile *Sjedinjene Europe*, s Njemačkom na čelu. Njemačka kao glavni pronositelj ideje europskog jedinstva i potencijalni vođa te nove zajednice bitno jača svoj položaj u geostrateškom, gospodarskom i prometnom smislu osamostaljenjem Slovenije i Hrvatske, svojih čvrstih prirodnih saveznika koji, zajedno s Austrijom, zaokružuju njemačku interesnu sferu što se proteže od Sjevernog mora do Mediterana.

Dakle, recentna međunarodna razilaženja oko hrvatskog priznanja — nasuprotna naivnim spekulacijama o navodnoj superiornijoj snazi srpskog *lobbyja* pojačanog političko-rodbinskim vezama, kao da se svjetska politika kreira po kriterijima prosječne balkanske palanke — rezultat su odmjeravanja snaga velesila, *stare*: Sjedinjenih Američkih Država, i *nove*: sjedinjenih europskih država s Njemačkom na čelu; jučer saveznika, a sutra, jamačno, ljutih suparnika.

Ameriku, vodeću svjetsku gospodarsku i tehnološku silu, uvijek vode neinventivni političari koji, uslijed nesposobnosti suočavanja s dinamikom epohalnih povijesnih promjena, vazda inzistiraju na očuvanju *statusa quo*, nastojeći njime očuvati svoj vodeći položaj u svijetu. Otuda i njihovo tvrdoglavo i neutemeljeno inzistiranje na očuvanju Sovjetskog Saveza i Jugoslavije, ne uočavajući povijesnu neminovnost njihove propasti. Nesvjesna činjenice da tehnološki progres što ga proizvodi uzrokuje epohalne socijalno-političke promjene, Amerika vazda ponavlja pogreške vlastita političkog konzervatizma, na čemu redovito profitiraju njezini glavni konkurenti — bilo politički (Sovjetski Savez, nakon drugoga svjetskog rata), bilo gospodarski (Japan, 70-ih i 80-ih godina 20. stoljeća), te danas gospodarsko-politički (Njemačka).

Budući da se temelji na kontradiktornim deklarativnim zahtjevima, *pax americana* se ni teorijski ne može uspostaviti. Naime, »jedinствена Jugoslavija« ne može opstati uz »poštivanje demokratski izražene volje njezinih građana«, s obzirom na nedvosmisleno izraženu želju većine njezinih republika i naroda za vlastitom suverenošću i neovisnošću. Stoga se na ovim prostorima, teorijski gledano, mir može uspostaviti, ili kao *pax serbiana* ili kao *pax croatica*.

2. *pax serbiana* — temelji se na zahtjevu za očuvanjem Jugoslavije (Treće, krnje, mini Jugoslavije ili Velike Srbije) koje se postiže pacifikacijom Hrvatske, bilo ratom ili »jugomirotvorstvom«. Onkraj svake retorike i demagogije, motiv je jedinstven: imperijalistička teritorijalna osvajanja sa svrhom ekonomske eksploatacije razvijenijih područja.

Premda je nastala kao proizvod hrvatske političke misli, kao romantična vizija južnoslavenskog bratskog suživota u slozi i državnom jedinstvu, jugoslavenska je ideja imperijalističkoj srpskoj politici poslužila isključivo kao sredstvo teritorijalnog osvajanja i gospodarskog izrabljivanja teritorija i materijalnih dobara drugih naroda, poglavito hrvatskoga. Kao takva, ona je dugi niz godina prijeteci razarala cjelovitost hrvatskog nacionalnog bića, cijepala ga na međusobno neprijateljski suprotstavljene dijelove od kojih je jedan, i to ne beznačajan dio, vazda istu iluziju o jugoslavenstvu, svjesno ili nesvjesno, djelatno suprotstavljao vitalnim interesima vlastita naroda.

Jedan od pozitivnih nusprodukata ovoga rata sastoji se u tome što je, konačno, ideologijsku obmanu jugoslavenstva učinio potpuno transparentnom: jugoslavenstvo je danas moguće isključivo kao velikosrpsstvo i nikako drugačije!

3. *pax croatica* — temelji se na zahtjevu za suverenom i neovisnom Hrvatskom u postojećim granicama.

Veliki njemački filozof Hegel razvoj ljudske povijesti sagledavao je u trijađičkom dijalektičkom procesu. Najprije se, u obličju *teze* pojavi ideja, čistog apstraktnog sadržaja. Da bi dobila svoj konkretni sadržaj, odnosno da bi se ozbiljila u praksi, ideja, kao *antiteza*, prelazi u svoju suprotnost, u fazu negacije. Kroz tu negaciju *teze*, u borbi suprotnosti, rađa se konkretni sadržaj polazne ideje i on se na kraju ozbiljuje u *sintezi*, koja predstavlja negaciju prethodne negacije, dakle djelatnu zbiljsku potvrđnu prvotne apstraktne *teze*.

Izgleda da se dijalektička formula Hegelove filozofije povijesti potvrđuje i na primjeru rađanja hrvatske državne i nacionalne neovisnosti.

Godine 1990. prvim slobodnim izborima u svojoj povijesti hrvatska se izborila za demokraciju i samobitnost. Konstituiran je višestranački Sabor i donesen je ustav kojim je formalnopravno uobličena *logos* hrvatske državnosti. *Na početku bijaše riječ* — to i *Biblija* kaže. Sve je to, dakle, na početku bilo bez ikakva zbiljskog sadržaja, samo isprazni simboli poput zastave, grba i Dana državnosti, što dakako nije moglo zamijeniti stvarnu silu koja garantira državnu opstojnost — silu oružja; čak i ono malo što ga je, opet formalno, ta *ideja države* posjedovala, sklonjeno je u okrilje njezina najljućeg neprijatelja, u vojarnu okupatorske jugoslavenske vojske.

Sljedeću, 1991. godinu, koja je upravo za nama, obilježio je teški razorni domovinski rat, kojega Hrvatska dakako nije željela, ali ga, očito, ma koliko to nastojala, nije mogla izbjeći. tim je nametnutim ratom velikosrpski agresor nastojao razoriti ne samo hrvatska sela i gradove nego prije svega samu ideju hrvatske državnosti, te uništiti jednom za svagda svaki oblik opstojnosti hrvatskog nacionalnog i državotvornog bića.

Tim brutalnim antitetičnim pokušajem *negacije* ideje hrvatske državnosti, koji je rezultirao mnogobrojnim žrtvama i razorenim domovima, plaćena je cijena neumitnog povijesnog usuda; velikim žrtvama krvavog razarajućeg rata Hrvatska je platila međunarodno priznanje koje upravo krajem ove, možda najteže godine u cijeloj njezinoj povijesti polako, ali sigurno pristiže.

Na koji način, tijekom predstojeće 1992, Hrvatska može s uspjehom okončati teški boj za slobodu i neovisnost te se, provedbom *pax croatica*, odnosno ozbiljenom *sintezom* kao djelatnom *negacijom negacije* svoje pune suverenosti i cjelovitosti, priključiti prosperitetnim civiliziranim evropskim zemljama?

Temeljna je pretpostavka za obrazovanje istinskog i trajnog mira u Hrvatskoj što će omogućiti prosperitetni razvoj europeiziranog hrvatskog društva — konačno razrješenje međunacionalnog konflikta između Hrvata i hrvatskih Srba. Po svemu sudeći, nedavno izglasani *Zakon o zaštiti prava nacionalnih zajednica* — koji je izrađen s osnovnom svrhom davanja garancija srpskoj manjini u Hrvatskoj, kako bi se zadovoljila traženja Europske zajednice — ne vodi tome cilju. Tim će zakonom *manjinski* dio hrvatskih Srba s iznudenom neopravdano širokom samoupravom u stvari biti getoiziran u svojim nerazvijenim bespućima dinarskoga krša. Jamačno će se, osim toga, dobar dio odmetnika, ubojica i pljačkaša hrvatske imovine, koristeći zakonske pogodnosti, izvući od zaslužene kazne, slično kao što su i potkraj prošloga rata četnici masovno prelazili u partizane i dobivali boračke mirovine. A kako parazitiranje na »pomoći za nerazvijene« zacijelo više neće biti moguće — sve će to stvoriti napetu, konfliktnu situaciju koja može tijekom idućih desetljeća umnogome opterećivati željeni proces evropeizacije hrvatskog društva.

Nasuprot tome, međunacionalni konflikti mogu se efikasno razriješiti jedino *obrazovanjem hrvatske pravne države i civilnog društva* u kojemu će nacionalni, vjerski i svaki drugi građanski status prirodnim procesom biti marginaliziran i

smješten na svoje pravo mjesto koje mu u zapadnim demokracijama i pripada — u sferu privatnosti.

Tek će ispunjenje navedenih pretpostavki omogućiti uznositi let *Vučedolske golubice mira!*

Mislav Kukoč

CONFLICTING PEACE INITIATIVES

Summary

In trying to suggest the real character of the war in Croatia the author points to the differences of existing peace initiatives and movements with regard to the conflict in question. From the perspective of political strategies the author analyzes three approaches to the resolution of the conflict in former Yugoslavia:

(1) *Pax americana*, defined by the confrontation of the traditional superpower, USA, and the new, strong Europe headed by Germany.

(2) *Pax serbiana*, as a renewal of the »Yugoslav« type of state with the purpose of maintaining control over its most developed areas.

(3) *Pax croatica*, which is being implemented through the creation of the Croatian state in terms of a civil society ruled by law and a gradual integration of Croatia into Europe.